

Partiernas förlorade makt

Efter 1985 års val utropade den socialdemokratiska pressen med en mun att högervägen var slutgiltigt stoppad. 1988 utropar den socialdemokratiska pressen med samma mun att högervägen äntligen är slutgiltigt stoppad. Att 1988 års socialdemokratiska valanalytiker kan upprepa orden från 1985 beror inte på att högervägen återuppstod mellan valen utan på att man använder valanalyser för att vinna historieskrivningen. Därför hade man fel 1985 liksom man har fel 1988.

Valanalyser som förfaller till taktiska vapen kan kanske ge ett kortsiktigt övertag i debatten men kan också dölja det som är av långsiktig strategisk betydelse men som man helst inte vill konfronteras med i den dagliga politiska debatten. Högervägen lever nämligen bland väljarna i deras syn på skatter, valfrihet, privatiseringar och privata alternativ, kriminalvård, rättssäkerhet, fri radio och TV samt löntagarfonder och privat ägande i allmänhet. Ett valresultat som i hög grad beror på ett lägre valdeltagande kan omöjligt tolkas som att väljaropinionen svängt i dessa sakfrågor, lika lite som det lägre valdeltagandet kan tolkas som ett stöd för socialdemokratisk politik.

Om socialdemokraterna nu gör det strategiska misstaget att åter en gång dödförklara högervägen kan man säga att de borgerliga partierna och inte minst moderaterna har gjort det omvända misstaget när man förutsatt att högervägen med självklarhet skulle ge de borgerliga partierna fler röster. Så är det inte. Högervägen lever men är just därför en viktig del av förklaringen till 1988 års valutfall. Det lägre valdeltagandet kom sig inte av att fler väljare ville ge socialdemokraterna

en ökad kontroll över välfärden utan av en växande distans till den välfärdsmodell som är socialdemokraternas. Dess misslyckande ser många väljare som politikens misslyckande och det drabbade paradoxalt nog framförallt de borgerliga partierna vars väljare redan i sin politiska hållning intar en distans till den obegränsade politiska makten.

Marknadsekonomins ideologiska genomslag har inte bara lett till en idépolitiskt grundad misstro mot politiken som dominerande medel för samhällsförändring utan också till en personlig öppenhet för de alternativ som ger den enskilde möjlighet att förverkliga idéer vid sidan om politiken. Föräldrarna vid ett daghemskooperativ känner måhända ingen större åstundan att påverka kommunens barnomsorg så länge man kan påverka den egna.

Det borgerliga misslyckandet skall inte skymma det faktum att socialdemokraterna också tappade röster, både procentuellt och i absoluta termer. När socialdemokraterna trots detta nu kommer till makten i några av sina främsta förlustområden beror detta inte på högervägens död eller på att socialismen fått en starkare ställning i valmanskåren. Förklaringen är att miljöpartiet förvandlat politiken till ett bysantinskt maktspel där partitaktik i slutna rum efter valet minskar väljarnas möjlighet att påverka vem som skall ha makten. Det kommer att öka många väljares misstro mot att man med en avlämnad röst kan förändra den förda politiken.

Frågan är om inte miljöpartiet genom detta inte bara förstärker den tendens som förde dem in i riksdagen utan också vänder den mot sig själva. Även om valutfallet var ett borgerligt misslyckande be-

ror det inte på att färre väljare tycker som moderaterna och folkpartiet i viktiga sakfrågor. Det beror i stället på att samhörigheten i sak inte i sig räcker för att de skall rösta. Frågan är om inte den viktigaste långsiktiga slutsatsen från valet 1988 kan dras ur denna distanserade hållning till politiken. Förändringar i valdeltagandet kan i framtiden komma att bli en lika viktig faktor som förändringar i fördelningen av faktiskt avgivna röster.

Det finns i så fall en betydligt större förändring av Sveriges politiska liv inbyggd i valresultatet än att miljöpartiet kom in i riksdagen. I ett långsiktigt perspektiv kanske valet 1988 var det val då de etablerade partierna – bland vilka nu även miljöpartiet ingår – började förlora makten till väljarna. Om valdeltagandet blir en lika viktig faktor som förändringar av de avgivna rösternas fördelning på olika partier, blir nämligen det politiska livet inte längre en fråga om de befintliga partiernas kamp om ett visst givet antal väljare.

I valet 1988 röstade färre väljare på något av de etablerade partierna än på mycket länge. Det berodde på att fler än tidigare valde något annat, nämligen soffloppet, miljöpartiet, KDS eller att splittra sin röst.

Detta innebär att de etablerade partierna i framtiden inte kommer att kunna räkna med att valet handlar om att vinna röster från varandra eftersom det inte är säkert att väljaren lämnar sin röst till något av dem. Det kan därför komma att bli lika viktigt att motivera de egna väljarna att verkligen rösta som att vinna nya väljare. Det bli därmed inte lika taktiskt lönsamt att i kampen om marginalväljare undvika de kontroversiella ställningstaganden som svåra samhällsproblem kräver.

Detta kan komma att skärpa kraven på politikens relevans. Om det inte räcker med att framstå som det bästa partiet måste de politiska partierna visa att den egna politiken faktiskt innebär en förändring som är relevant för de samhällsproblem som väljarna möter. När partierna förlorar makten till de många väljarna innebär det att fåtalet marginalväljare kommer att betyda mindre och de reella samhällsproblemen mer. Det innebär också att bredden i det politiskt möjliga kan komma att växa.

Detta ger betydande möjligheter för det parti – moderaterna – som kan och vågar manifesteras ett alternativ till socialdemokratisk samhällssyn. Men det kräver att moderaterna inte i första hand söker vinna väljare genom att manifesteras förtroligt samarbete med andra partier utan i dialogen med de väljare som vill ha förändring. Det är endast om dessa känner sig övertygade om att de röstar för förändring som man kan vara säker på att de verkligen lämnar sin röst. Det är mycket riktigt i de kommuner där moderaterna kunnat föra en moderat politik som partiet klarade sig bäst i valet. När människor kunde se förändringarna tyckte man också att det var värt att rösta på det parti som stod för förändringen.

Om det är så att valresultatet är ett tecken på att partierna gradvis förlorar makt till väljarna kan det ge upphov till en förändringsprocess som det svenska samhället behöver och länge väntat på. I det perspektivet kommer kanske miljöpartiets inträde i riksdagen inte att framstå som det mest betydelsefulla som hände valet 1988.